

173; M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926), İstanbul 1981, s. 273; a.mlf., *Anadolu Türklerinin Halk Edebiyatı: I-Mânîler*, İstanbul 1928, tür.yer.; Sadettin Nüzhet [Ergun] – Mehmet Ferit, *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyatı*, Konya 1926, s. 149-207; Kilisli Rifat [Biğle], *Mâniler*, İstanbul 1928; Ahmet Talat [Onay], *Halk Şiirlerinin Şekil ve Nevî*, İstanbul 1928, s. 37-47; Vasfi Mahir [Kocatürk], *En Güzel Türk Manileri*, İstanbul 1933, tür.yer.; Naki Tezel, *Bilmeceler ve Mâniler*, Ankara 1941; Niyazi Eset, *Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler*, Ankara 1944; a.mlf., *Mâniler Kılavuzu*, Ankara 1947; Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, İstanbul 1946, s. 169-172, 239-242; a.mlf., *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul 1992, s. 170-181; a.mlf., "Mânî", *İA*, VII, 285-288; a.mlf., "Mânî", *El*² (İng.), VI, 420-421; E. Susey, *Türk Halk Edebiyatı* (trc. İlhan Başgöz), İstanbul 1952, s. 15-16; İlhan Başgöz, *Mânilerimizden*, Ankara 1959, s. 7-12; a.mlf., "Yayınlar Üzerine", *DTCFD*, III/3 (1943), s. 333-339; Selami Münir Yurdabat, *Niyetli ve İlahî Aşk Mânileri*, İstanbul 1960; Abdülhak Gölpinarlı, *Alevî-Bektaşî Nefesleri*, İstanbul 1963, s. 265-270; Hikmet Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler*, Ankara 1969, s. 51-68; L. Sami Akalın, *Türk Mânilerinden Seçmeler*, İstanbul 1972, I-II; Ata Terzibaşı, *Kerkük Hoyratları ve Mânileri*, İstanbul 1975; a.mlf., "Türk Edebiyatında Mânî Biçiminin Doğuşu ve Gelişmesi", *TY*, III/3-4 (1961), s. 41-43; *Azerbaycan Halk Yazarı Örnekleri* (der. Ehliman Ahundov, trc. Semih Tezcan), Ankara 1978, s. 141-148; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 279-289; Şerif Öktürk, *Türk Mânileri Antolojisi*, İstanbul 1985; Şükrü Elçin, *Türkiye Türkçesinde Mâniler*, Ankara 1990; Fahrettin Kırzoğlu, "Halk Edebiyatı Deyimlerimiz", *TDL*, XI/128 (1962), s. 659-660; a.mlf., "Halk Edebiyatı Deyimlerimiz-V", *a.e.*, XI/130 (1962), s. 786; Rıza Filizok, "Manilerin Tasnifi Problemi ve Manilerde 'Değişmeyen' Unsurlar", *TDEAD*, sy. 1 (1982), s. 165-175; Nevzat Gözaydın, "Anonim Halk Şiiri Üzerine", *TDL*, LVII/445-450 (1989), s. 3-25; Kowalski, "Mani", *El*, V, 245-246; Pakalın, II, 405-406.

 NURETTİN ALBAYRAK

MÂNÎ'

(المانع)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "mahrum etmek, vermemek, engel olmak" mânâsındaki men' kökünden türemiş bir sıfat olup "kötü şeylere engel olan, bunların gerçekleşmesine müsaade etmeyen" anlamında Allah'ın isimlerinden biridir. Men' kavramı Kur'ân-ı Kerim'de on altı âyette yer almakla birlikte bunların hiçbirinde men' eylemi Allah'a nisbet edilmemiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "mn'a" md.). "Mucizeler göndermemize engel olan tek şey öncekilerin bu tür mucizeleri yalanlamış olmasıdır" meâlindeki âyette geçen men' fiilinin

(el-İsrâ 17/59) zât-ı ilâhiyyeye izâfe edilmesi "Allah'ın mucize göndermeyi terketmesi" anlamında bir istiare olarak kabul edilmiştir (Zemahşerî, II, 674). Mânî ismi hem İbn Mâce hem de Tirmizî'nin esmâ-i hüsnâ rivayetinde yer almış (İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82), ayrıca men' çeşitli hadislerde isim ve fiil sigalarıyla Allah'a nisbet edilmiştir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "mn'a" md.). Eserlerinde mâni' ismine yer veren hemen bütün müellifler, bunun için Hz. Peygamber'in farz namazlardan sonra tekrarladığı rivayet edilen "lâ ilâhe illallâhu vahdehü ..." cümlesinin devamındaki şu ifadeyi kaynak gösterirler: "Allahım! Kimse senin lutfettiğin şeye engel olamaz, kimse de vermediğin şeyi temin edip veremez. Hiçbir zengininin serveti senin nezdinde ona bir fayda sağlayamaz" (Buhârî, "Ezân", 155; Müslim, "Şalât", 94, 205, 306).

Âlimler, genellikle mâni' ismini karşıtı olan mu'tî ile (lutfedip veren) birlikte yorumlamışlar ve belli bir dengeyi sağlamaya yönelik dâr-nâfi', kâbız-bâsit vb. isimlerde olduğu gibi birlikte ele alınmasının gereği üzerinde durmuşlardır. Kur'ân-ı Kerim'de "atâ" ve "i'tâ" kavramlarının yanında çoğunlukla aynı mânaya gelen "itâ" kavramı birçok âyette Allah'a nisbet edilmiş (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "atv", "itâ" md.leri), aynı kavramlar çeşitli hadis rivayetlerinde de zât-ı ilâhiyyeye izâfe edilmiştir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "atv", "itâ" md.leri).

Mâni' ismi müelliflerce "yaratıklardan dilediğine dilediği şeyi vermeyen, istediğine de istediğini veren" şeklinde geniş çerçevede açıklanmıştır. Bunun yanında daha belirgin anlamlar da verilmiştir. Allah lâıyk olanlardan lutfunu esirgemeyen, olmayanlara da lutufta bulunmayandır (*Lisânü'l-Arab*, "mn'a" md.). O, dostlarını onların düşmanlarından koruyup kendilerine gelebilecek kötülöklere engel olmandır. Allah'ın lutufta bulunmayışı cimrilik değil yerli yerince muamele etmektir. Lutufkârlığı da cömertlik ve merhametinin eseridir (Hattâbî, s. 93-94). Kuşeyrî'ye göre mâni' isminin nihâî mânâsı Cenâb-ı Hakk'ın dostlarından belâyı defetmesi veya dilediği kimselere nimet vermemesidir. Allah'ın, dostlarından belâyı defetmesi güzel bir lutuf, dünya malı vermemesi ise ileri derecede bir iyilik sayılır. Allah dünyayı sevdiğine de sevmediğine de verir, fakat dostu olmayan bir kulun kalbini aykırı davranışlardan korumaz (*et-Taḥbîr*,

s. 89). Gazzâlî de mâni' ile hafız isimleri arasında münasebet kurarak birincisinin maddî ve mânevî alandaki yok edici veya bozucu sebepleri ortadan kaldırmayı amaçladığını, ikincisinin ise yok olmaktan koruduğunu, böylece hıfz kavramının men'in hedef ve gayesini oluşturduğunu söylemiştir (*el-Maḥşadü'l-esnâ*, s. 156). Mânî Allah'ın kâinata yönelik (fiilî) isim ve sıfatları içinde mütalaa edilir. Ayrıca "koruyup gözeten, dengede tutan" anlamındaki hafız ismiyle paralellik arzederken "karşılık beklemeden bol bol veren" mânâsındaki vehhâb ismiyle denge sağlayıcı bir münasebet içinde bulunur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Arab, "mn'a" md.; *Kâmus Tercümesi*, "men" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "mn'a", "atv", "itâ" md.leri; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "mn'a", "atv", "itâ" md.leri; Buhârî, "Ezân", 155; Müslim, "Şalât", 94, 205, 306; İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât" 82; Zeccâc, *Tefsîru esmâ'illâhî'l-hüsnâ* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Beyrut 1395/1975, s. 63; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â'* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Dımaşk 1404/1984, s. 93-94; Ebû Abdullah el-Halîmî, *el-Minhâc fî şu'abi'l-imân* (nşr. Hilmî M. Fûde), Beyrut 1399/1979, I, 200, 206; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 205^a-206^a; Kuşeyrî, *et-Taḥbîr fî'l-tezkîr* (nşr. İbrâhîm Besyûnî), Kahire 1968, s. 89; Gazzâlî, *el-Maḥşadü'l-esnâ* (Fazluh), s. 156, 174; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), II, 674; Fahrreddin er-Râzî, *Levâmi'u'l-beyyînât* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 244.

 BEKİR TOPALOĞLU

MÂNÎ'

(المانع)

Şer'î bir hükmün veya sebebinin gerçekleşmesini engelleyen vasıf ya da durum anlamında fıkıh usulü terimi.

Sözlükte "mahrum etmek, vermemek, engel olmak" gibi mânalara gelen men' kökünden ism-i fâil olan mâni' kelimesi, fıkıh usulünün tedvini ve terimleşmesi sürecinde bu ilim dalında özel bir anlam kazanmış, "varlığı sebebe hüküm bağlanmaması veya sebebin gerçekleşmemesi sonucunu doğuran açık (zâhir) ve istikrarlı (munzabit) vasıf" şeklinde tanımlanmıştır (Şevkânî, s. 6).

Fıkıh usulünde şer'î hüküm "şâriin iktizâ, tahyîr ve vaz' bakımından mükelleflerin fiillerine ilişkin hitabı veya bu hitabın neticesi" olarak tarif edilip teklifi ve vaz'î olmak üzere iki kısma ayrılır. Bunlardan vaz'î hüküm "şâriin bir şeyi başka bir şey için sebep, şart veya mâni' kılması"